

το λαό, αιχμαλωτίζει πολίτες και απαιτεί λύτρα, εκμεταλλεύμενος την αδύναμη κυβέρνηση:

...Οι κάτοικοι έφευγαν τρομοκρατημένοι και λαφυραγωγημένοι. Σκοτώθηκαν πάνω από διακόσια άτομα...». (σ. 409).

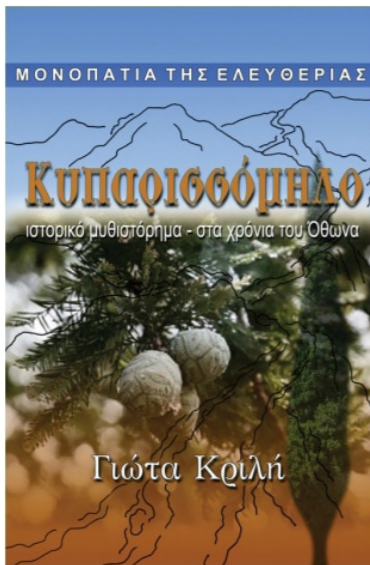
Το μυθιστόρημα της Κριλή παρουσιάζει το έπος της Επανάστασης του 21 και στις σελίδες του εκτός από τα ιστορικά πρόσωπα παρελαύνει ένα πλήθος καθημερινών ανθρώπων. Τα μυθοποιημένα αυτά πρόσωπα αντιπροσωπεύουν διάφορες όψεις της Ελληνικής κοινωνίας που ζουν τον αγώνα και δοκιμάζονται από τα δεινά των εμφυλίων συρράξεων. Σ' αυτά ανήκουν η Κατερίνα, ο καπετάν Δημητρός, ο καπετάν Αγγελής, ο Αλέκος, ο Αργύρης, ο Ανδρέας, η Φωτεινή, η Τασούλα και άλλοι παρουσιαζόμενοι λιγότερο έντονα. Ο Καπετάν Δημητρός -το παιδί από την Ανδραβίδα- πέφτει θύμα της πανούκλας που ακολούθησε την κατάληψη του Παλαμυδίου. (σ. 202). Ο καπετάν Αγγελής είναι ο άγρυπνος φύλακας των βουνών της περιοχής που προστατεύει και πληροφορεί τους κατοίκους για τις κινήσεις του εχθρού και τις εξελίξεις του αγώνα.

Διαφορετικός είναι ο Αργύρης. Είναι μοχθηρός, υπερόπτης, επιδεικτικός, καταπιεστής και τελικά βιαστής. Η Χρίσταινα τον πυροβολεί τη νύχτα που βιάζει τη Φωτεινή και η σφαίρα τον αφήνει παράλυτο. Βρίσκει άδοχο θάνατο από τις μουςουλμάνες σκλάβες του «*τη στιγμή που πάτησε ο Ιμπραήμ στην Τριπολιτσά*». (σ. 267). Ο Αργύρης αντιπροσωπεύει μια ομάδα των επαναστατών που στο ιστορικό μέρος εκπροσωπείται από τον φρούραρχο του Παλαμυδίου, Θεοδώρακη Γρίβα.

Οι γυναίκες αγαπιούνται, παντρεύονται, γεννούν,

τραγουδούν, χορεύουν, φροντίζουν το σπίτι, τα παιδιά τους, τους άνδρες τους, τα ζώα τους, τον αγώνα. Μετά την άλωση της Τριπολιτσάς που υπάρχουν πολλά όπλα οι γυναίκες εκπαιδεύονται στη σκοποβολή: «*Λοιπόν τσούπρες, φέραμε πιστόλες για εσάς και για ούλες τις γυναίκες του χωριού*». (σ. 108).

Ο πόλεμος κι ο θάνατος, οι χαρές και οι λύπες συμβαδίζουν... «*Σε τούτους τους δύσκολους καιρούς, δεν πρέπει να ξεχνάμε τη ζωή... Τέσσερις γάμοι έγιναν στο Αηδονοχώρι εκείνη την Κυριακή*». (σ.σ.284-5)

Το *Κυπρισσόμυλο* είναι το δεύτερο ιστορικό μυθιστόρημα της Γιώτας Κριλή. Αναφέρεται στην περίοδο από το 1821 μέχρι περίπου το 1857, λίγο μετά το τέλος του Κριμαϊκού Πολέμου, που είναι κυρίως η περίοδος του Βασιλιά Όθωνα. Η δράση επικεντρώνεται στο Πεταλοχώρι και εκτείνεται σε όλη την Ελλάδα. Το Πεταλοχώρι «*χτισμένο σε ύψωμα και σε ημικυκλικό σχήμα*» (σ. 9), φαίνεται να ταυτίζεται με το σημερινό αρκαδικό Αθήναιον.

Οι ιστορικές προσωπικότητες είναι ο Καποδίστριας, ο Βασιλιάς Όθωνας, η Βασίλισσα Αμαλία, ο Κολοκοτρώνης,

οι πολιτικοί Κωλέτης, Μαυροκορδάτος και άλλοι που παρουσιάζονται εκτενώς ή απλώς αχνογραφούνται σύντομα στο υπόβαθρο των γεγονότων. Οι φανταστικοί χαρακτήρες είναι οι Μαριγώ, Γαρουφαλιά, Λάμπρος, Γιαγιά Γιώργαινα, Παντελής, Σαράντης, Σαράνταινα, Γερό-Τάσος, Κοσμάς, Βλάσης, Στρατής, Μιχάλης, Βαγγέλης, Σωτήρης, Νικόλας, μαστρο-Γιώργης, παπα-Θανάσης, Ροβέρτος, Λεωνίδας, Λιάκος, Τηλέμαχος, Αλέκαινα, Βασιλική, Θεοδώρα και άλλοι λιγότερο προβλημένοι.

Ένα κύριο πρόσωπο είναι η Μαριγώ, η κόρη του Κοτζάμπαση Μπερτόλα. Με την πολιορκία της Τρίπολης το 1821 ο κοτζαμπάσης «*φευγατίζει*» τη γυναίκα του και την κόρη του στο τσιφλίκι τους στο Πεταλοχώρι. Οι γονείς της Μαριγώς αντιπροσωπεύουν την παλιά κατάσταση, την Τουρκοκρατία, ενώ η Μαριγώ και η προσφυγοπούλα φίλη της Γαρουφαλιά τη νέα μεταεπαναστατική γενιά.

Η Μαριγώ, με τον θάνατο της μητέρας της απελευθερώνεται από τον καταπιεστικό έλεγχο της, ενώ τότε συναντά για πρώτη φορά και τη γιαγιά της Γιώργαινα, την εγκατελειμμένη μητέρα της μητέρας της. Η μητέρα της είχε «*ξεγράψει τους γονείς της*».

Η Γιαγιά-Γιώργαινα είναι «*κοσμαγάπιτη*», σοφή παραμυθού. Αναλαμβάνει τη διεύθυνση των χτημάτων της Μαριγώς, όταν οι σοδιές πάνε καλά «*δίνει μερτικό στον Αγώνα και τους πρόσφυγες*». (σ. 19). Δίνει νέο νόημα στη ζωή της εγγονής της και της Γαρουφαλιάς. Επιτρέπει στη Μαριγώ να μάθει να βαλκικεύει τα άλογα, τη στέλνει να δουλεύει στα χτήματα με τις άλλες γυναίκες και τη διδάσκει αυτήν και τη Γαρουφαλιά να χρησιμοποιούν τα όπλα. Η Γιαγιά Γιώργαινα είχε μάθει τη χρήση των όπλων από

τον μακαρίτη τον άνδρα της όταν νέοι πήγαιναν σε μια απόμερη χούνη όπου «*έκαναν έρωτα και σκοποβολή*». (σ. 29).

Ο Παντελής έχει στην ιδιοκτησία του το χάνι που βρίσκεται στη δημοσιά, λίγο έξω από το χωριό ενώ στο χωριό υπάρχει και το καφενείο του Σαράντου δίπλα από την εκκλησία.

Τον Απρίλη του 1828 οι Πεταλοχωρίτες υποδέχονται στο χάνι τον διερχόμενο Κυβερνήτη συνοδευόμενο από τον Κολοκοτρώνη. Του εκφράζουν το αίτημά τους για τη δίκαιη διανομή των εθνικών γαιών. Ο Κυβερνήτης τους διαβεβαιώνει για την αποδοχή του αιτήματός τους. Εντούτοις, με το πέρας των μηνών, οι Πεταλοχωρίτες διαπίστωσαν ότι «*είχαν μείνει στο καρτέρεμα*». Ο καπετάν Λάμπρος από το στρατεύμα της «*μάχης της Πέτρας*» του Δημήτρη Υψηλάντη φέρνει τις δικές του αιτιάσεις εναντίον του Καποδίστρια: «*Πήρε την αρχιστρατηγία και την έδωσε στον αδερφό του τον Αυγουστίνο που ναι αγρονόμος. Και τον Βιάρο, που ναι νομικός, τον έκανε αρχινάυαρχο*». (σ. 43).

Όστόσο, η είδηση της δολοφονίας του Κυβερνήτη συντάραξε το λαό. «*Στα χωριά της Γούρνας χτύπαγαν θλιβερά οι καμπάνες*». (σ. 51). Τη δολοφονία του Καποδίστρια ακολούθησαν οι εμφύλιες διαμάχες. «*Οι δυο αντίθετες παρατάξεις βάλθηκαν να εξοντώσουν η μία την άλλη*». (σ. 55). Ο κόσμος απαυδισμένος προσδοκούσε τη σωτηρία του από το βασιλιά Όθωνα. «*Θα ρθει με το καλό ο βασιλιάς και θα κάτσει ο κάθε κατεργάρης στον πάγκο του*». (σ. 65).

Στο Πεταλοχώρι ο καπετάν Λάμπρος παντρεύεται τη Μαριγώ και τους υποδέχεται στο σπίτι καταχαρούμενη η γιαγιά-Γιώργαινα: «*Η εγγονή της έδινε τη χαρά που της είχε στερήσει*

η κόρη». (σ. 68). Καινούργια εποχή, καινούργιο ξεκίνημα. Αλλά υπάρχει και ο «*ρουφιάνος*» Κοσμάς «*που πριν πολλά χρόνια την είχε ζητήσει (τη Μαριγώ) σε γάμο...*». (σ.155).

Ο λαός γρήγορα διαψεύδεται στις προσδοκίες του. Η Αντιβασιλεία διέταξε τη διάλυση του επαναστατικού στρατού και την παράδοση των όπλων του. Προκλήθηκε οργή και πικρία. Έγινε κατηγορία κατά του Κολοκοτρώνη και Πλαπούτα για συνομοσία. Στη σημερινή δίκη που ακολούθησε ο πρόεδρος του δικαστηρίου Πολυζωίδης και ο δικαστής Τερτσέτης αρνήθηκαν να υπογράψουν τη θανατική καταδίκη των δυο πρώων. Στο μεταξύ σημειώθηκαν ταραχές και εξεγέρσεις και οι πρωταίτιοι εκτελέστηκαν. Στο Ναύπλιο η λαιμψόμος λειτουργούσε διαρκώς εναντίον των ληστών και ανταρτών. Ο Κοσμάς συκοφάντησε τον καπετάν Λάμπρο για ληστοτρόφο και τον αδελφοποίητο του Βλάση για ληστή. Καρατομούνται στο Ναύπλιο, άδικα, με συνοπτικές διαδικασίες.

Οι άνθρωποι απογοητευμένοι ανυπομονούν για τη μέρα που «*το ρηγόπουλο θα ανέβαινε στο θρόνο*». Έλπιζαν να διώξει τους αντιβασιλείς και την κακοδιοίκησή τους, να δικαιώσει τους αγωνιστές, να μοιράσει την εθνική γη στους αγρότες, να καλούσε Εθνική Συνταγματική Συνέλευση, να έφερνε τη δικαιοσύνη. Απογοητεύονται, όμως, σε όλα.

Το 1853 ξέσπασε ο Κριμαϊκός πόλεμος. Ο Όθωνας και διάφορες ελληνικές ομάδες θεώρησαν την ευκαιρία κατάλληλη για αλυτρωτικές διεκδικήσεις. Τα αγγλογαλλικά στρατεύματα, όμως, απέκλεισαν τον Πειραιά και επέβαλαν στον Όθωνα ουδετερότητα. Ο

Τηλέμαχος, ο γιος του Παντελή, σκοτώνεται στις μάχες με τους Τούρκους και ο Μιχάλης παίρνει τον οδοντρό δρόμο της επιστροφής μέσω της Αθήνας που δοκιμάζεται από την τρομερή επιδημία της χολέρας που μεταδόθηκε από τα στρατεύματα κατοχής.

Η θρησκοκληψία και οι δεισιδαιμονίες πάνε μαζί με τους φανατισμούς, την αγυρτία, τις διώξεις. Το «*ελληνοχριστιανικό κράτος*» και η επίσημη Εκκλησία προέβαιναν σε διώξεις ανθρώπων των γραμμάτων και της διανοησης, όπως ήταν ο Θεόφιλος Καϊρης, ο Αλέξανδρος Σούτσος, ο Ανδρέας Λασκαράτος και άλλοι.

Ο Λεωνίδας δουλεύει στα χωράφια στο Πεταλοχώρι και για μερικούς μήνες στο μαγαζί του καπετάν Σάντου στην Αθήνα. «*Οι σοδιές μικρές και η φαμελιά μεγάλωνε*». (σ. 475). Όταν ο Μιχάλης επιστρέφει στο Πεταλοχώρι διαπιστώνει ότι ο Λεωνίδας δεν είχε επιστρέψει στο χωριό, μολονότι είχε φύγει από την Αθήνα προ τετραμήνου. Ήταν η εποχή της χολέρας και των ληστειών. Ο κόσμος είχε μείνει στο *καρτέρεμα*. Μια περίοδος αναμονής ελπίδων, αβεβαιότητας, ενδημικών εμφυλίων πολέμων.

Το *Κυκλάμινο* με επίκεντρο τα φανταστικά αρκαδικά χωριά Βουρλοχώρι και Αηδονοχώρι και με επέκταση σε ολόκληρη την Ελλάδα καλύπτει τα κυριότερα γεγονότα και φάσεις της ιστορίας του δεύτερου μισού του Ελληνικού 19^{ου} αιώνα. Το Αηδονοχώρι ταυτίζεται με το Κεραστάρι και το κοντινό Βουρλοχώρι, πιθανόν, με το σημερινό Αθήναιον. Τα φανταστικά πρόσωπα που αντιπροσωπεύουν την ελληνική κοινωνία της περιόδου αναμειγνύονται με τα ιστορικά πρόσωπα και